

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Roger Casement jako politický aktivista: Od Konga k
Irsku**

Filip Matyáš

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Roger Casement jako politický aktivista: Od Konga k

Irsku

Filip Matyáš

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Jan Záhořík Ph.D.

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Rád bych poděkoval Doc. PhDr. Janu Záhoříkovi Ph.D. za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

Obsah

1. Úvod	1
2. Casementovo mládí a pobyt v Africe	5
2.1. Výchova a vzdělání	5
2.2. Práce pro mezinárodní konžské sdružení.....	6
2.3. Britský konzul	8
2.4. Kongo	<u>10</u>
2.4.1. Obecné informace	10
2.4.2. Kolonizace Konga	13
2.4.3. Berlínská konference a Leopoldovo Kongo	15
2.5. Zpráva o porušování lidských práv v Kongu	17
3. Působení v Amazonii	21
3.1. Význam Brazílie pro Velkou Británii.....	21
3.2. Situace v oblasti Putumayo.....	22
3.3. Casementova zpráva o Putumayu	24
4. Casementova činnost v Irsku	26
4.1. Angažování v irském národním hnutí	26
4.2. Casementova cesta do Spojených států.....	28
4.3. Casement v Německu	29
4.4. Přípravy Velikonočního povstání	31
5. Závěr	34

6. Seznam literatury	37
7. Resumé.....	40

1. Úvod

Tématem mé bakalářské práce je politická kariéra irského filantropa Rogera Casementa, který žil mezi lety 1864-1916. Zabývám se však také jeho osobními názory a soukromým životem, který byl velmi důležitý pro utváření jeho ideové orientace. Celý život mělo na Casementa velký vliv náboženství. V jeho rodině a okolí vedle sebe existovalo katolické a protestanské křesťanství a to mělo nepochybně vliv na jeho budoucí vývoj. Dalším důležitým aspektem Casementova myšlení byl fakt, že během svého života se setkal s mnoha násilnostmi a bezprávím, což ho obrátilo z vyznavače britského kolonialismu až k irskému separatistovi a bojovníkovi proti britské Koruně.

Dílním tématem mé práce je vývoj oblasti dnešní Demokratické republiky Kongo od počáteční kolonizace až po demokratické volby konané v roce 2006. Právě Svobodný stát konžský, který vznikl na území Konga po Berlínské konferenci v roce 1885, hrál velkou roli v Casementově životě. V práci je také popisována situace v Irsku na počátku 20. století, kdy se Irové snažili zbavit britské nadvlády. Tyto snahy vyvrcholily v roce 1916 Velikonočním povstáním, na jehož přípravách se Casement podílel.

Téma jsem si vybral především kvůli tomu, že postava Rogera Casementa je velmi rozporuplná a v jeho životě existuje mnoho neobjasněných událostí. Někteří ho vnímali jako hrdinu a ochránce utlačovaných domorodců a jiní jako kolaboranta a zrádce. Svou prací bych tedy rád poskytl nestranný pohled na jeho život a události, které ho dovedly až na popraviště. V neposlední řadě jsem zohlednil svou osobní zálibu v koloniálních dějinách a irské historii a kultuře.

Cílem mé práce je zmapovat život a politickou kariéru Rogera Casementa s důrazem na jeho boj za lidská práva ve Svobodném státě konžském a pozdější činnost v irském národním hnutí a spolupráci s Německem za první světové války. Důležitá pro mě byla také otázka, jaké byly příčiny Casementovy přeměny

z oddaného britského konzula, který nenáviděl Němce, v irského patriota, který byl odhodlán uzavřít spojenectví s německým císařem proti Velké Británii.

V první kapitole popisují Casementovo dětství a výchovu, která byla pro jeho budoucí politický vývoj velmi důležitá. Dále se věnují období v letech 1884-1892, kdy Casement pracoval jako dobrovolník pro Mezinárodní konžské sdružení a podílel se například na projektování železničních tratí. V této době se zúčastnil několika výprav do neprozkoumaných částí Afriky. Důležitým mezníkem byl Casementův vstup do konzulárních služeb Jejímho Veličenstva v roce 1892. Během pobytu v Africe vystřídal na postu konzula několik zemí, mezi které patří Nigérie, Angola nebo dnešní Mosambik. Dále je v této kapitole věnováno několik podkapitol stručným dějinám Konga a jeho reáliím, kolonizaci tohoto území od prvních plaveb až po belgickou správu a v neposlední řadě také průběh Berlínské konference a situaci v Leopoldově Kongu. Hlavní část kapitoly však obsahuje popis Casementovy inspekční cesty do konžského vnitrozemí a následné sepsání zprávy pro britské Ministerstvo zahraničí o násilí páchaném Belgičany na domorodých sběračích kaučuku.

Další kapitola pojednává o Casementově pobytu v Amazonii, kde sloužil jako konzul v brazilském městě Santos a zabýval se zde především monitorováním obchodu. Je zde také rozebírán obchodní význam Brazílie pro Velkou Británii, která investovala do celé Latinské Ameriky velké množství kapitálu a úspěšná snaha britské vlády o zrušení obchodu s otroky. Dalšími městy, ve kterých Casement sloužil byl severobrazilský Belem a vrcholem jeho kariéry byl post generálního konzula na britském zastupitelství v Rio de Janeiru. Součástí této kapitoly je také popis situace v oblasti řeky Putumayo na hranicích mezi Brazílií a Peru. Zde působilo několik kaučukových společností, které zneužívaly místní indiány k otrocké práci na plantážích a zvěsti o tamních zvěrstvech se začaly šířit do světa. Poslední část kapitoly tvoří opět Casementova inspekční cesta do této oblasti a vydání zprávy o zvěrstvech.

Poslední kapitola práce popisuje Casementův návrat do rodného Irska, zapojení do irského kulturního i politického života a počátky jeho

separatistických nálad. Dále se kapitola věnuje Casementově snaze o získání německých zbraní pro Irské dobrovolníky a jeho cestě do Spojených států, kde navázal kontakty s hnutím Clan na Gael, které se skládalo z radikálních irských přistěhovalců podporujících ozbrojený odpor proti britské nadvládě. Zde se sešel s představiteli Německa, aby je informoval o svém plánu na dovoz zbraní a irském spojení v první světové válce. Následovala cesta do Německa a Casementovy snahy sestavit zde irskou brigádu ze zajatých Irů, která by bojovala po boku Němců. V poslední části jsou popsány Casementovy neúspěchy ve vyjednávání a jeho tajný návrat do Irska. Krátce je zmíněn průběh Velikonočního povstání, Casementův vztah k němu a dopady na irskou politickou situaci. Závěr celé práce je zcela věnován zatčení a souzení Casementa za vlastizrady. Důkazy o jeho spolupráci s Německem, spolu s nálezem deníků usvědčujících ho z homosexuality, byly hlavním důvodem, proč byl 3. srpna 1916 na dvoře pentonvillské věznice popraven.

Výběr literatury byl v českém prostředí poměrně obtížný. Monografie pojednávající o Rogeru Casementovi v tuzemsku dosud nebyla sepsána, a proto jsem musel svou pozornost obrátit do zahraničí. Stěžejní knihou pro mou práci se stalo dílo od Anguse Mitchella *Roger Casement*¹, které popisuje celý Casementův život v podrobných souvislostech. Jediným českým dílem, které se problematikou blíže zabývá a z něhož jsem hojně čerpal, byl článek od Filipa Nerada. Ačkoliv se nejedná o monografii, byl pro mě tento text velkým přínosem. K tématu Rogera Casementa bych ještě zmínil dílo Giovanniho Costigana.

Při zpracovávání problematiky historického vývoje na území dnešní Demokratické republiky Kongo a především Svobodného státu konžského mi nejvíce pomohl článek od Jana Záhoříka *Cesta ke vzniku svobodného státu konžského*² a důležitou knihou, která mi poskytla ucelené informace o vývoji afrických zemí, byla kniha od Jana Klímy. V neposlední řadě chci zmínit dílo

1 MITCHELL, Angus, *Roger Casement*, London 2003.

2 ZÁHOŘÍK, Jan, *Cesta ke vzniku svobodného státu konžského*, In: Historický obzor, 2012, roč. 23, č. 3-4, s. 82- 88.

Williamu Louise, který pojednává přímo o Casementově vztahu ke Kongu.

Pro svou práci se mi podařilo najít několik primárních zdrojů, jako například Casementovu korespondenci s britským Ministerstvem zahraničí. Důležitou roli při ucelení poznatků sehrála beletristická kniha od Maria Vargase Llosy *Keltův sen*.³

3 LLOSA, Mario Vargas, *Keltův sen*, Praha 2011.

2. Casementovo mládí a pobyt v Africe

2.1. Výchova a vzdělání

Roger Casement se narodil 1. září 1864 v městečku Sandycove, které je v současné době jižním předměstím Dublinu. Jeho rodina původně pocházela z ostrova Man a odtud se jeden z Casementových předků přestěhoval do hrabství Antrim v Ulsteru v Severním Irsku, které bylo protestantské a probritské ⁴

Rogerův otec, také Roger, vyznával anglikánskou církev a sloužil jako kapitán v britské armádě u dragounského pluku v Indii. Bojoval proti Afgháncům a Sikhům a v roce 1848 se vrátil do Evropy, aby se zúčastnil povstání v Maďarsku, které vedl Lajos Kossuth. Všechna tato dobrodružství mladého Rogera velmi lákala a vztah k cestování a objevování se později promítl do celého jeho života. Casementova matka Anne Jephsonová byla irská katolička, která pocházela z města Mallow nacházejícího se v irském hrabství Cork. Po svatbě přestoupila na protestantskou víru, ale pouze z formálního hlediska. Zároveň nechala Rogera a jeho tři starší sourozence, Agnes, Charlese a Toma, tajně pokřtít jako katolíky. Casement tedy vyrůstal v katolicko-protestantské společnosti a to mělo také vliv na jeho celoživotní cíl, kterým bylo sjednocení Irů, jakéhokoliv vyznání.⁵ Tento dualismus se projevil také v Rogerově výchově. Jeho otec prosazoval puritánskou výchovu a byl na své děti velmi přísný, zatímco matka byla opakem.⁶

V roce 1873, když bylo Casementovi devět let, zemřela jeho matka a o čtyři roky později i otec. Roger a jeho tři sourozenci byli posláni k příbuzným do města Ballycastle v severním Irsku. Zde žila rodina Casementů již dlouhou dobu v sídle nazvaném Magherintemple. Roger začal navštěvovat Diecézní školu

4 NERAD, Filip, *Sir Roger Casement-muž mnoha tváří*, In: Historický obzor, 2007, roč. 18, č. 1-2, s. 2.

5 MITCHELL, s. 22-23.

6 LLOSA, s. 19.

ve městě Ballymena a právě v této době si oblíbil irský jazyk, kulturu a historii, ve které vynikal. Stále více ho také uchvacovalo kolonizování neznámých zemí evropskou civilizací a objevování nových území. Kolem roku 1880, se také Casement začal zajímat o politiku v irském prostředí.⁷

Po dokončení školní docházky se Roger Casement usídlil v Liverpoolu, který byl druhým nejdůležitějším městem britského impéria a kde fungoval obchod s otroky ze Západní Afriky. Existovaly zde však také skupiny lidí, kteří proti otrokářství protestovali. Liverpool se pro Casementa stal místem, kde získal své první zaměstnání ve společnosti *Elder Dempster Shipping Company*, která se specializovala na obchod s kaučukem ze Západní Afriky.⁸ Dva roky pracoval jako doručovatel a zaměstnanec v administrativě, ale tato práce byla velmi monotónní a Casementovi nevyhovovala. Proto se v roce 1884 vypravil do Konga, kde se usadil na následujících osm let a pracoval pro Mezinárodní konžské sdružení, které založil belgický král Leopold II.⁹

2.2. Práce pro mezinárodní konžské sdružení

V Mezinárodním konžském sdružení začal Casement působit jako dobrovolník ve městě Banana v ústí řeky Kongo, kde pomáhal realizovat humanitární a filantropické zájmy Leopolda II. Stal se tedy jedním z mnoha lidí, kteří se podíleli na vzniku Svobodného státu konžského. Pomáhal například s projektováním železnice z přístavu Matadi do Léopoldvillu, která byla otevřena v roce 1898. Nebylo totiž možné využít k dopravě přímo řeku Kongo. Zatímco cesta z Atlantského oceánu do Matadi byla přístupná lodí, mezi Matadi a Léopoldvillem se nacházelo mnoho peřejí a vodopádů, které nebylo možné lodní dopravou překonat. Další problémy nastaly v objevování horního toku řeky,

7 MITCHELL, s. 24-26.

8 MITCHELL, s. 31-33.

9 NERAD, *Sir Roger Casement*, s. 2.

který byl obklopen deštným pralesem a hornatou krajinou a získávání kaučuku, který se zde vyskytoval v hojné míře, bylo velmi obtížné.¹⁰

Během svého osmiletého působení v roli dobrovolníka se v letech 1886-1887 Casement také zúčastnil výpravy do oblasti Horního Konga pod vedením amerického diplomata a podnikatele Henryho Sanforda. Při výpravě pomáhal Casement s organizací dopravy parníku *Florida* přes vodopády a několik dalších měsíců strávil v neprozkoumané oblasti Horního Konga, kde poznával vesnice a místní obyvatele. Do těchto míst se později znovu vrátil v roce 1903, kdy pracoval na zprávě o porušování lidských práv.¹¹ Součástí této cesty byla také šestnáctidenní plavba lodí s belgickým důstojníkem Guillaumem van Kerckhovenem, který sloužil jako kapitán v místní armádě *Force publique*. Tento muž, prostřednictvím armády, praktikoval násilí na domorodém obyvatelstvu a nijak se tím netajil. Po návratu z expedice Casement dokonce napsal první stížnost na brutální zacházení s místními obyvateli, ale v této době ještě neměl žádný vliv, a proto byly jeho připomínky zamítnuty.¹²

V roce 1890 se Casement v Kongu seznámil s britským novinářem a spisovatelem polského původu Josephem Conradem. Spolu s ním se Casementovi později podařilo zveřejnit zprávu o zvěrstvech v Kongu a kolonie se dostala pod správu belgické vlády. Conrad je také autorem knihy *Srdce temnoty* (*Heart of Darkness*), jejíž děj je založen na Conradově zkušenosti z Konga v roce 1890, kdy velel říčnímu parníku a potkal se zde právě s Rogerem Casementem.¹³

V roce 1888 se Casement podílel na přípravách plánované železnice z Matadi do Stanley Pool, ležícího na horním toku řeky Kongo. Nejdůležitější zkušeností však pro něj byly roky 1888 a 1889, které strávil jako dobrovolný asistent v Baptistickém misijním spolku (*Baptist Missionary Society*) ve stanici Wathen na Dolním Kongu. Zde se prohloubil jeho vztah k víře a misionářům,

10 MITCHELL, s. 37-39.

11 Tamtéž, s. 40.

12 HOCHSCHILD, Adam, *King Leopold's Ghost*, New York, 1998, s. 196.

13 ZINS, H. S., *Joseph Conrad and British Critics of Colonialism*, In: *Journal of African Studies*, 1998, roč. 12, č. 1, s. 60-63.

kteřý byl vřdy velmi otevřený. Vzhledem k náboženským poměrům, které panovaly u Casementů v rodině měl Roger kladný vztah jak k anglikánské církvi, tak k vyznání katolickému. Misionářskou činnost v celé střední Africe vedl Henry Grattan Guinness se svou ženou. Společně založili několik společností a později potvrdili svým svědectvím Casementovu zprávu o zvěrstvech ve Svobodném státě konžském.¹⁴

Na konci 80. let 19. století se Roger Casement na nějakou dobu vrátil zpět do Británie. Byl považován za znalce Konga a celé oblasti západní Afriky a její problematiky. Vydal se proto na přednáškové turné po Velké Británii a Spojených státech, kde prezentoval své zkušenosti. Již v této době si získal přízeň nejen veřejnosti, ale také vlivných politiků. Díky svému turné na sebe upoutal pozornost britského ministerstva zahraničí (Foreign Office), jehož zástupci mu nabídli vstup do konzulárních služeb Jeho Veličenstva.¹⁵

2.3. Britský konzul

Casementova kariéra ve funkci britského konzula započala v nigerijském přístavu Calabar, který se nachází v ústí řeky Niger a které bylo největším centrem obchodu s otroky. V tomto úřadě působil Casement v letech 1892-1895 a jeho hlavním úkolem bylo upevnění britského vlivu. Během těchto let získal Casement mnoho dovedností v orientaci, které později využil při svých objevných cestách v Kongu. Naučil se například navigaci podle hvězd nebo práci s mapou. Ve svých zprávách, které posílal britskému ministerstvu zahraničí (Foreign Office), zároveň popisoval místní zvyky a kulturu, ale také způsob obživy domorodých obyvatel a tamní krajinu.¹⁶ V roce 1894, tedy stále v době působení v Calabaru, napsal Casement také první veřejnou stížnost na brutální

14 MITCHELL, s. 42-44.

15 NERAD, *Sir Roger Casement*, s. 2.

16 MITCHELL, s. 50-51.

praktiky uplatňované na domorodcích. Ve svém dopise, který adresoval Společnosti pro ochranu domorodců (Aborigines Protection Society), se ostře ohradil proti německým kolonizátorům v Kamerunu. Casement byl v této oblasti svědkem incidentu, ve kterém se několik domorodých vojáků vzbouřilo proti bičování žen, a následně byli za tuto vzpouru popraveni.¹⁷

V roce 1895 byl Casement jmenován konzulem v Lourenco Marques, které bylo hlavním městem Portugalské východní Afriky.¹⁸ V této funkci měl důležitou úlohu ve vztazích s búrskou republikou Transvaal, kterou chtěli Britové získat pod svou vládu. Z Lourenco Marques totiž vedla železnice do Pretorie, kterou Britové neměli pod kontrolou a jejím prostřednictvím tedy mohli být Búrové zásobováni pro případný válečný konflikt.¹⁹

Válka mezi Brity a Búry, vzniklá kvůli britským nárokům na území Búrské republiky, nakonec vypukla v roce 1899, kdy búrská armáda pod vedením Paula Krugera napadla Kapskou kolonii. Původní předpoklady, že půjde o rychlou válku s vítězným koncem, se Britům nepotvrdily především proto, že v koloniálních válkách byli vždy zvyklí na boj proti domorodcům. V Búrské válce však stáli proti armádě, která byla vycvičena a navíc efektivně zásobována zbraněmi ze strany Němců. V roce 1900 nakonec Britové obsadili všechna důležitá města Búrů a příměří bylo nakonec podepsáno roku 1902.²⁰

Těsně před vypuknutím búrské války byl Roger Casement přidělen jako konzul do Luandy, která byla hlavním městem portugalské Angoly. Během války však byl opět povolán do Lourenco Marques, kde sledoval a monitoroval německé dodávky zbraní Búřům. V této době se Casement stále ještě považoval především za Brita a až poté za Ira. Naprosto podporoval evropské koloniální snahy, které měly přinést domorodým obyvatelům civilizaci, křesťanství a prosperitu a zároveň se snažil bojovat proti brutalitě, která kolonialismus doprovázela. O jeho příslušnosti k britskému národu svědčí ostrý výrok, kterým

17 HOCHSCHILD, s. 197.

18 V současné době se toto město nachází na území Mosambiku a je známé pod názvem Maputo. Leží na jihu země v Delagojském zálivu.

19 NERAD, *Sir Roger Casement*, s. 2.

20 MORGAN, Kenneth O., *Dějiny Británie*, Praha 2008, s. 443-444.

se Casement vyjádřil k otázce ovládnutí oblasti Jižní Afriky před búrskou válkou: „*Bud' Búr nebo Brit, není tu prostor pro oba. Jeden z nich musí vládnout. V současnosti není otázka uitlanderů o získání volebního práva pro velkou část našich lidí, kteří by ho měli po právu dostat, ale o konečném rozhodnutí, kdo je pánem Jižní Afriky.*“²¹

V roce 1900 byla situace kolem Búrské republiky téměř jednoznačná, a proto britské ministerstvo zahraničí poslalo Casementa do oblasti, ve které by mohl uplatnit své znalosti. Do přístavního města Boma, správního centra Svobodného státu konžského, který vznikl po Berlínské konferenci v roce 1885. V této funkci také Casement později sepsal svou zprávu o zvěrstvech a brutalitě v soukromé kolonii Leopolda II., díky které se stal slavným.²²

2.4. Kongo

2.4.1. Obecné informace

Dnešní Demokratická republika Kongo je druhou největší a čtvrtou nejlidnatější zemí na celém africkém kontinentu. Její území se rozprostírá na ploše přibližně 2 000 000 kilometrů čtverečních a počet obyvatel je v současné době 69 000 000. Na severu sousedí se Středoafričskou republikou a Jižním Súdánem, na západě s Konžskou republikou, na jihozápadě s Angolou, na jihu se Zambíí a na východě s Ugandou, Rwandou, Burundi a Tanzanií. V oblasti ústí řeky Kongo je republika spojena úzkým pruhem země s Atlantským oceánem. Právě řeka Kongo je nejdůležitější dopravní tepnou v zemi. Měří 4 650 kilometrů a na jejích březích se nachází nejvýznamnější přístavy jako Boma nebo Matadi.²³ Tato řeka je druhá největší na světě hned po Amazonce, kterou proteče větší objem vody. Od jejího

21 NERAD, *Sir Roger Casement*, s. 2.

22 LOUIS, William Roger, *Roger Casement and the Congo*, In: *The journal of African History*, 1964, roč. 5, č. 1, s. 101-102.

23 SIMBA, Martin, *Kongo: Léopoldville*, Praha 1966, s. 8-9.

ústí v Atlantském oceánu se v délce asi 200 mil vyskytuje mnoho peřejí a vodopádů, které byly v dobách objevování vnitrozemí nepřekonatelným problémem pro evropské cestovatele.²⁴

Na území Konga žije přibližně 250 etnických skupin, které mají podobný jazyk a kulturu. Většina z těchto kmenů patří k jazykové skupině Bantu, která se v oblasti objevila v několika migračních vlnách a postupně vytlačila původní pygmejské obyvatelstvo přežívající dnes pouze v malém počtu v oblasti deštného pralesa.²⁵ Úředním jazykem Demokratické republiky Kongo je francouzština, ale obyvatelé zde mluví především čtyřmi základními jazyky, kterými jsou Swahili, Tshiluba, Kikongo a Lingala.²⁶

Velký vliv na dění v samostatném Kongu mělo období kolonizace, kdy zde svou nadvládu uplatňovala Belgie. V roce 1960 začal i v Kongu proces dekolonizace a na politické scéně se objevilo několik stran, jejichž představitelé kandidovali ve volbách uskutečněných 11. - 24. května 1960. Vítězem se stala strana MNC, kterou vedl Patrice Lumumba. 30. června 1960 byla vyhlášena Republika Kongo. Post předsedy vlády obsadil právě Lumumba a prezidentem se stal Joseph Kasavubu. V této době se také začalo používat pro bývalou belgickou kolonii označení Kongo-Léopoldville a pro menší francouzské území Kongo-Brazzaville.²⁷

Po vzniku Republiky Kongo se téměř okamžitě projevila nejednotnost země a oblasti Katanga a Jižní Kasai, vyhlásily samostatnost. Tato krize byla z větší části zažehnána až intervencí vojsk OSN v lednu roku 1963. Základní problémy, které představovala především neschopnost vlád stabilizovat celou zemi, však přetrvávaly, a proto se v roce 1965 chopil moci vojenským pučem dosavadní generál Joseph Desiré Mobutu, který měl podporu ze Západu. V průběhu jeho vlády došlo k několika zásadním změnám, které v Kongu

24 MARCHAL, Jules, *Lord Leverhulme's Ghosts. Colonial Exploitation in the Congo*, London, New York 2008, s. 7.

25 NZONGOLA-NTALAJA, Georges, *The Congo from Leopold to Kabila. A people's history*, London, New York 2002, s. 14.

26 SIMBA, s. 23.

27 KLÍMA, Jan, *Dějiny Afriky. Vývoj kontinentu, regionů a států*, Praha 2012, s. 306-307.

přetrvávají dodnes. Mobutu především zlikvidoval opozici a začal budovat režim, postavený na kultu osobnosti. Důležitým krokem jeho vlády byl proces zairizace, který spočíval v návratu země k africkým kořenům. V této době byl také kladen důraz na africké názvy a kulturu. Hlavní město bylo přejmenováno z Léopoldville na Kinshasu a samotný stát Kongo na Zair²⁸. Za Mobutovy vlády sice byly stabilizovány politické poměry v zemi, ale kvůli nezákonné diktatuře a rozsáhlé korupci došlo k postupnému úpadku Konga.²⁹

V 80. letech 19. století musel Mobutu čelit protestům proti své diktátorské vládě, které zesílily natolik, že v roce 1993 vznikla druhá vláda, která stála proti dosavadnímu režimu. Na destabilizaci se podílely také dvě konžské války, které probíhaly v letech 1996-1997 a 1998-2003. Do těchto konfliktů se zapojily i sousední státy, z nichž některé podporovaly Mobutu a jiné boj proti jeho vládě. Důležitou osobností první konžské války byl Laurent Désiré Kabila. V roce 1997 proběhlo několik jednání mezi Mobutem a Kabilou a jejich výsledkem byl odchod Mobutu ze země. Toho využil Kabila, prohlásil se prezidentem a stát přejmenoval na Demokratickou republiku Kongo. Ani jemu se však nepodařilo zemi stabilizovat.³⁰

V současné době je prezidentem země syn Josepha Kabilu, Joseph Kabila Kabange. Ten zvítězil ve volbách konaných v roce 2006 a porazil v nich svého rivala Jeanna Pierra Bembu, který po několika pokusech o zvrácení situace ve svůj prospěch, ze země uprchl. Demokratická republika Kongo je rozpadlý stát, který se potýká s politickými, sociálními a ekonomickými problémy a jeho konsolidace ještě nenastala.³¹

28 Tento název byl odvozen od slova Nzair, kterým místní obyvatelé označovali řeku Kongo.

29 KLÍMA, s. 372-373.

30 Tamtéž, s. 451.

31 Tamtéž, s. 531-533.

2.4.2. Kolonizace Konga

Kolonizace Konga probíhala již od 15. století, kdy k jeho břehům připluli Portugalci a zakotvili v ústí řeky Kongo. Proto byly představy Evropanů o pobřeží země poměrně dobré, avšak vnitrozemí státu zůstávalo stále neprozkoumané. Na základě toho se v době vrcholné fáze kolonialismu, tedy na přelomu 19. a 20. století, začaly projevovat tendence evropských cestovatelů a dobrodruhů na objevování konžského a celkově afrického vnitrozemí. Prvními cizinci na africké pevnině, tedy i v Kongu, byli především misionáři, ale později zde působili také evropští a arabští obchodníci a otrokáři.³²

Důkladnější objevování konžského vnitrozemí začalo v roce 1816, kdy kapitán Britského královského námořnictva James Kingston Tuckey podnikl výpravu, jejímž cílem bylo najít pramen řeky Kongo. Expedice však nebyla úspěšná především kvůli epidemii žluté zimnice, během níž zemřela téměř polovina posádky. Tato objevná plavba byla ukončena přibližně po 150 mílích po proudu Konga. Ačkoli se nepodařilo najít pramen řeky a dostat se hlouběji do vnitrozemí, v Evropě stoupl zájem o objevování Konga a příští expedice již byly úspěšnější.³³

Dalším významným objevitelem afrického vnitrozemí byl Henry Morton Stanley pocházející z Walesu. Jeho nejdůležitější expedicí byla cesta z východního pobřeží Afriky až do města Boma na konžském území, kterou uskutečnil v roce 1876 a stal se tak prvním Evropanem, který se dostal do vnitrozemí Konga. V roce 1878 vstoupil do služeb belgického krále Leopolda II. a významně se podílel na jeho úspěchu v kolonizaci Konga, ale stal se také symbolem krutých praktik na domorodém obyvatelstvu.³⁴ Obecnou popularitu však Stanley získal díky expedici, kterou ho pověřili někteří britští vydavatelé a jejímž cílem bylo nalézt ztraceného skotského lékaře a misionáře Dr. Davida Livingstona, který se ztratil na jedné ze svých objevitelských výprav. Po deseti

32 ZÁHOŘÍK, s. 82.

33 GONDOLA, Ch. Didier, *The history of Congo*, London 2002, s. 47.

34 ZÁHOŘÍK, s. 83.

měsících dosáhl Stanley cíle a 3. listopadu 1871 našel Livingstona na severním břehu jezera Tanganika ve vesnici Udžidži. Díky tomuto úspěchu se Stanley stal slavným a začal se dokonce považovat za Livingstoneova nástupce. Rozdíly mezi oběma objeviteli však byly patrné. Livingstone věřil v sílu křesťanství před násilím a odsuzoval otroctví, zatímco Stanley používal pro své dobovačné cíle hrubou sílu, schvaloval systém otroctví a prosazoval myšlenku na úplné rozdělení Afriky mezi světové velmoci.³⁵

Velký podíl na kolonizaci Konga měl také francouzský objevitel italského původu Pierre Savorgnan de Brazza, který působil v oblasti dnešní Republiky Kongo. Podnikl několik výprav, z nichž nejvýznamnější byla průzkumná expedice k řece Ogoué v Gabonu. Brazza byl vůči domorodcům vstřícný a dobrosrdečný a získal tak jejich důvěru a ochotu podepisovat předložené smlouvy.³⁶

Systém uzavírání smluv s domorodci byl obvyklý na území celé Afriky. Základním dokumentem byla listina, která zbavovala místní panovníky suverenity. Vzhledem k tomu, že většina domorodců neuměla francouzsky, docházelo velmi často k nedorozumění mezi oběma stranami. Domorodí panovníci se domnívali, že smlouvy jsou dohody o vzájemném přátelství a pomoci. Evropští dobyvatelé naopak předpokládali, že díky podpisu smluv získají automaticky místní půdu k hospodářským a těžebním účelům. Koloniální postup de Brazzy zastupujícího Francii, která měla zájem o kolonie v rovníkové Africe, se brzy dostal do konfliktu s nároky belgického krále Leopolda II., který chtěl získat Kongo pod svou nadvládu. V následujících letech proto vypukly mezi evropskými koloniálními mocnostmi spory o africká území.³⁷

35 FERGUSON, Niall, *Britské impérium. Cesta k modernímu světu*, Praha 2007, s. 186-187.

36 FERRO, Marc, *Dějiny kolonizací. Od dobývání až po nezávislost 13.-20. století*, Praha 2007, s. 115-116.

37 ZÁHOŘÍK, s. 84-85.

2.4.3. Berlínská konference a Leopoldovo Kongo

V době před Berlínskou konferencí začaly evropské mocnosti intenzivněji prosazovat své zájmy o Afriku. Francouzi chtěli obsadit oblast severního Konga objevenou de Brazzou a zvýšenou aktivitu projevovalo také Německo a Portugalsko, které zde mělo své kolonie jako první evropská země. Britové sice nejevili o rovníkovou Afriku zájem, ale obávali se zvýšení moci ostatních států, což by pro ně znamenalo ohrožení jejich koloniální říše. Největší úsilí vynaložil bezesporu Leopold II., který získal podporu ze strany Spojených států a poté začal přesvědčovat i evropské státníky.³⁸

Jedním z prvních kroků Leopolda bylo svolání Mezinárodní zeměpisné konference do Bruselu v roce 1876, které se zúčastnilo mnoho podnikatelů, zeměpisců, fyziků a dalších. Cílem této konference byl především získání informací o Africe a boj proti obchodu s otroky. Leopold byl také předsedou Mezinárodního afrického hnutí (Association internationale africaine) a pod jeho záštitou podnikal humanitární výpravy a financoval některé projekty v Kongu. Ve skutečnosti se tak snažil skrývat své podnikatelské záměry ve střední Africe. Dalším krokem bylo založení Výboru pro studium Horního Konga (Comité d'études du Haut-Congo), které se v roce 1879 přejmenovalo na Mezinárodní konžské sdružení opět pod kontrolou Leopolda.³⁹

Leopoldovy snahy o získání Konga vyvrcholily Berlínskou konferencí, která byla svolána Portugalskem a pořádána německým kancléřem Otto von Bismarckem. Konala se v období od 15. listopadu 1884 do 26. února 1885 a účastnily se jí delegace Rakouska – Uherska, Belgie, Dánska, Francie, Německa, Velké Británie, Nizozemska, Itálie, Švédska – Norska, Portugalska, Ruska, Španělska, Turecka a Spojených států.⁴⁰ Hlavních bodů jednání bylo několik. Jednalo se o svobodný obchod na řekách Kongo a Niger, zákaz obchodu s otroky, zásady pro plavbu po řekách Kongo a Niger, stanovení pravidel pro

38 ZÁHOŘÍK, s. 85.

39 NZONGOLA-NTALAJA, s. 15-16.

40 Tamtéž, s. 17.

budoucí okupaci afrického pobřeží a neutralitu mocností aktivních v povodí Konga, v případě válečného konfliktu v Evropě.⁴¹

Berlínská konference jasně vymezila sféry vlivu jednotlivých evropských mocností a jejím výsledkem byla listina, která zaručovala Leopoldovi právo na kolonizaci Konga. Král Belgie tímto získal do osobního vlastnictví obrovské území, které zahrnovalo asi jeden milion čtverečních mil a patnáct milionů obyvatel. Vlastnictví Konga Leopold potvrdil 29. května 1885, kdy oficiálně vyhlásil vznik Svobodného státu konžského, ve kterém měla hlavní slovo Mezinárodní konžská asociace v čele s belgickým panovníkem. Ve skutečnosti však Kongo nebylo belgickou kolonií, ale osobním vlastnictvím Leopolda II.⁴²

Belgický král usiloval o získání Konga již dlouho před Berlínskou konferencí. Informace z objevných cest po Africe získával z deníku *The Times*, kde publikoval své články také Henry Stanley.⁴³ Leopold na veřejnosti vystupoval jako velký filantrop, který hodlal v Africe šířit civilizaci a bojovat proti otroctví. Ve skutečnosti ale neuvažoval o obyvatelích kolonie jako o lidských bytostech, ale spíše jako o pracovní síle. Belgický panovník zároveň nevěřil v principy volného trhu ani v humánní zacházení s domorodci.⁴⁴

V Kongu působily společnosti z různých zemí, nejvíce však z Belgie. Král Leopold zaměstnával mnoho agentů, mezi kterými byli Dánové, Švédové, Norové, Italové a další. Také byly vytvořeny tzv. *Force public*, ve kterých působili obyvatelé dalších zemí Afriky, a které sloužily jako armáda dohlížející na pořádek uvnitř státu. Podmínky pro domorodé obyvatelstvo nebyly ve Svobodném státě konžském vůbec dobré. Afričané byli využíváni na nejtvrdější práce, mezi které patřil například sběr kaučuku nebo práce na stavbách železnic, silnic a domů.⁴⁵

Situace se změnila v roce 1908, kdy byl král Leopold, pod tlakem světových mocností, nucen vzdát se vlastnictví kolonie a její správa byla svěřena

41 KLÍMA, s. 167.

42 GONDOLA, s. 56-57.

43 ZÁHOŘÍK, s. 82.

44 ZINS, s. 58-59

45 ZÁHOŘÍK, s. 87.

belgické vládě. Byl zaveden daňový systém a zlepšilo se dodržování lidských práv a svobod.⁴⁶ Začaly se také budovat veřejné budovy jako školy a nemocnice a zároveň důležité dopravní komunikace. Ve druhé polovině 30. let 20. století bylo v Kongu vybudováno 60 000 kilometrů silnic, 5 000 kilometrů železnic a upraveno ke sjízdnosti 12 000 kilometrů řek. Příchod belgické správy tedy přinesl zlepšení situace, ale životní podmínky místních stále nebyly dobré⁴⁷

2.5. Zpráva o porušování lidských práv v Kongu

Přelom 19. a 20. století byl pro Casementovu kariéru a budoucí slávu velmi úspěšný. V době, kdy působil jako konzul v Bomě, se na veřejnost postupně začaly dostávat zprávy o špatných podmínkách domorodců a zvěrstvech, která na nich byla páčána ve Svobodném státě konžském. A protože byl Casement, díky svým letitým zkušenostem z afrického prostředí, považován za odborníka na Kongo, britská vláda ho pověřila úkolem prošetřit životní podmínky konžských obyvatel a zjistit, zda belgický král Leopold II. splňuje všechna ujednání, k jejichž plnění se zavázal na Berlínské konferenci. Casement se proto vypravil po řece Kongo do vnitrozemí, aby informoval britskou vládu o situaci.⁴⁸

Výchozím bodem Casementovy výpravy byla oblast Stanley Pool⁴⁹, ze které se vydal na cestu 2. července 1903 a zpět se vrátil až po necelých třech měsících. Během této doby procestoval Casement velké území horního toku řeky Kongo, včetně jejích přítoků Lolongo a Lopori. Tato oblast byla pro Leopoldovu ekonomiku důležitá, neboť se zde ve velké míře vyskytoval kaučuk, který byl na evropském trhu žádaný například pro výrobu pneumatik. Domorodí obyvatelé

46 GONDOLA, s. 84.

47 LIPPENS, Count, *The Belgian Congo*, In: *Journal of the Royal African Society*, 1939, roč. 38, č. 153, s. 420.

48 NERAD, *Sir Roger Casement*, s. 3.

49 Stanley Pool je oblast jezera tvořená řekou Kongo, která se nachází v blízkosti hlavního města dnešní Demokratické republiky Kongo, Léopoldvillu-Kinshasy a hlavního města Republiky Kongo, Brazaville.

pracovali jako sběrači kaučuku a většina z nich byla považována za otroky. Hlavním problémem na Casementově cestě byl způsob cestování. Nechtěl používat oficiální komerční dopravu, která byla pod kontrolou vlády, protože by neměl svobodu pohybu. Na vlastní náklady si proto půjčil od Americké baptistické misionářské společnosti (American Baptist Missionary Union) parník *Henry Reed*, za jehož pronájem platil 45 liber měsíčně. Během cesty se setkával nejen s místními obyvateli, ale také s některými důstojníky místní armády, úředníky a misionáři. Zpočátku se Casement snažil být nestranným pozorovatelem a zaznamenával si nejen chyby, ale také klady místní správy. Ve své zprávě, kterou později sepsal, se již ale zmiňuje především o mrzačení a vraždění domorodců žijících ve špatných životních podmínkách. Důkazy o zvěrstvech a brutalitě viděl Casement na mnoha místech své cesty. Prozkoumával oblast, kterou navštívil již v roce 1887 se Sanfordovou expedicí. Zaznamenal však několik změn, které ve vnitrozemí nastaly. Zmizelo mnoho vesnic, snížil se počet obyvatel a původně vzkvétající oblast byla chudá a vybydlená.⁵⁰ Po příjezdu na jedno z míst, které Casement dobře znal, o tamní situaci napsal: „Navštívil jsem toto místo v srpnu 1887, když řada vesnic zahrnujících osídlení obsahovala od 4000 do 5000 lidí. Mnohé z těchto vesnic jsou dnes zcela opuštěné, přes opuštěná místa vyrostl les a celá komunita v dnešní době nečítá více než 500 duší.“⁵¹ Jedním z dalších problémů, které Casement ve Svobodném státě konžském odhalil, bylo porušování pravidel volného obchodu na řece Kongo, k jejichž dodržování se Leopold II. zavázal na Berlínské konferenci. Jednalo se především o obchodování s kaučukem a slonovinou, které naprosto ovládali belgičtí agenti.⁵²

Dne 6. září 1903 dorazil Casement do americké misie Kongo Balolo (Congo Balolo mission). Místní domorodci ho přišli navštívit spolu s chlapcem, kterému jeden z hlídačů usekl ruku za nesplnění dodávek kaučuku. Takových

50 LOUIS, s. 104-105.

51 CASEMENT, Roger, *Correspondence and report from his Majesty's consul at Boma Respecting the Administration of the Independent State of the Congo*, London 1904, s. 25.

52 NERAD, *Sir Roger Casements*. 3.

případů existovalo v této oblasti mnoho a jak Casement zjistil, byl tento krutý způsob trestání na denním pořádku. Na základě těchto událostí zrušil Casement předčasně svou cestu a vrátil se do Stanley Poolu, kde začal sepsávat veškeré své poznatky z cesty.⁵³

1. prosince 1903 se Casement vrátil zpět do Anglie a pracoval na dokončení své zprávy pro ministerstvo zahraničí, v jehož čele stál Lord Lansdowne. Vzápětí však kolem zveřejnění zprávy vypukly spory. Sám Leopold se proti vydání zprávy ohradil a prostřednictvím Sira Alfreda L. Jonese, konžského konzula v Liverpoolu a Casementova bývalého nadřízeného, pohrozil britskému ministerstvu zahraničí, že pokud zprávu zveřejní, bude nakonec nucen předat správu Konga Němcům.⁵⁴ Také na samotném ministerstvu existovalo několik názorů, jaký by měl být další postup. Zatímco Lord Lansdowne byl jednoznačně pro zveřejnění zprávy, parlamentní podsekretář Lord Percy prosazoval myšlenku zřízení mezinárodní komise, která by provedla vlastní vyšetřování ve Svobodném státě konžském. Pokud by Leopold souhlasil s touto variantou, počkalo by se s vydáním zprávy až na výsledky přezkoumání. Vytvoření komise by však bylo jasným vyjádřením britské vlády, že považuje Casementovy závěry za nevěrohodné. Nakonec tedy bylo rozhodnuto o zveřejnění zprávy. Casement popsal jednašedesát stran svými poznatky z cesty a některé doložil i důkazy. Výsledný text, zveřejněný 12. února 1904, byl překvapivě objektivní. Casement se v něm vyhnul hysterii a jednostrannosti, čímž si získal uznání od vrcholných britských politiků.⁵⁵

Důležitou roli pro pozdější Casementův boj proti správě Svobodného státu konžskému sehráli také někteří jeho přátelé jako Joseph Conrad nebo Edmund D. Morel, s jehož pomocí bylo založeno reformní hnutí pro Kongo (Congo Reform Association - CRA). Toto hnutí, ve kterém působil například i Arthur Conan Doyle se brzy rozšířilo také do zemí, jako byla Francie, Belgie

53 LOUIS, s. 106.

54 HAWKING, Hnut, *Joseph Conrad, Roger Casement and the Congo Reform Movement*, In: *Journal of Modern Literature*, 1982, roč. 9, č. 1, s. 67.

55 LOUIS, s. 109-111.

nebo Spojené státy a stalo se hlavní silou bojující proti zvěrstvům páchaným na domorodcích ve Svobodném státě konžském. Nakonec byla tato kolonie, po mezinárodním tlaku na Leopolda, v roce 1908 předána pod správu belgické vlády.⁵⁶

Roger Casement se stal díky zveřejnění své zprávy slavným a byl uznáván nejen politiky, ale také veřejností. Psalo se o něm v zahraničním tisku, jako o humanistovi a velkém filantropovi a dokonce získal od britského panovníka Eduarda VII. řád sv. Michala a sv. Jiří. Jeho zážitky se nechali inspirovat spisovatelé jako Joseph Conrad s románem *Srdce temnoty* nebo Arthur Conan Doyle ve svém díle *Ztracený svět* Arthura Conana Doylea. Casement se ocitl na vrcholu své kariéry, a rozhodl se odjet do rodného Irsku na odpočinek.⁵⁷

56 MITCHELL, s. 123-124.

57 NERAD, *Sir Roger Casement*, s. 3.

3. Působení v Amazonii

3.1. Význam Brazílie pro Velkou Británii

V Africe získal Casement mnoho zkušeností a po návratu do Británie byl považován za předního znalce africké problematiky. Díky působení na různých konzulátech se naučil několik jazyků, mezi nimiž byla i portugalština, kterou si osvojil ve funkci konzula v angolské Luandě. Toho využilo ministerstvo zahraničí a v roce 1906 poslalo Casementa jako konzula do města Santos v jižní Brazílii.⁵⁸

Brazílie byla významným obchodním partnerem Velké Británie, která investovala obrovské množství kapitálu do Latinské Ameriky, především právě do Brazílie a Argentiny. Díky tomu stoupala moc Velké Británie a její vliv v Latinské Americe byl velký, ačkoli konkrétně Brazílie nebyla oficiálně britskou kolonií. Návratnost zahraničních investic byla pro Brity mnohem vyšší než u domácích.⁵⁹ Důležitou roli hrál také obchod s otroky, na jejichž práci bylo založeno hospodářství Latinské Ameriky. V roce 1848 Britové vyslali k brazilským břehům dělový člun, jímž chtěli přinutit Brazílii, aby zrušila obchod s otroky. V roce 1850 byl skutečně vydán zákon, který otroctví zakazoval, nicméně s jeho pozůstatky se vláda potýkala i nadále.⁶⁰

Casementovou první činností v zastupitelském úřadu v Santosu bylo sepsání zprávy o místním obchodu z let 1905-1906. Popisoval v ní především britskou obchodní dominanci, které ale začínali konkurovat němečtí obchodníci. Například zboží jako papír nebo cement již nebylo dováženo britskými dodavateli, ale výhradně německými. Němci ale začínali obchodovat i s dalšími

58 NERAD, *Sir Roger Casement*, s. 3.

59 FERGUSON, s. 265.

60 Tamtéž, s. 192.

komoditami a stávali se významnými konkurenty Britů. Z tohoto důvodu se proto Casement snažil o propagaci britského, ale zejména irského zboží. Doporučoval například dovoz irského piva Guinness a zmiňoval se také o zboží vyrobeném v Belfastu, mezi které patřil textil nebo stavba parolodí.⁶¹

V roce 1908, po několika měsících strávených v Evropě, byl Casement jmenován na post konzula v prosperujícím městě Belem v brazilském státě Pará. Do jeho kompetence spadala i správa dalších brazilských oblastí jako Grand Pará, Amazonas a Maranhao. Město Belem vzkvétalo především díky obchodu s kaučukem, který byl hlavní surovinou oblasti. Ačkoli nebyl Casement v této nové funkci příliš spokojený, sepsal pro britské ministerstvo zahraničí rozsáhlou zprávu o situaci v regionu. Tento dvašedesáti stránkový text potvrzoval Casementovu vysokou kvalitu ve svém oboru. Ve zprávě zveřejnil informace o místní historii, ekonomické situaci a zeměpisných zajímavostech. Dále také popsal tamní kulturu, populaci, vzdělávání a zdravotnictví. I přesto, že funkce konzula v Belemu nebyla pro Casementovu kariéru nijak zvlášť významná, právě v této době se stal vysoce ceněným britským úředníkem.⁶²

3.2. Situace v oblasti Putumayo

V roce 1908 se se stal Casement generálním konzulem v Rio de Janeiru. V této době se na veřejnosti také začaly objevovat zprávy o zvěrstvech páchaných na domorodých indiánech v Peru. Stejně jako ve Svobodném státě konzském, i v této oblasti pracovali otroci jako sběrači kaučuku v nelidských podmínkách. Zisky za tuto surovinu byly velmi vysoké a jednotlivé společnosti na prodeji kaučuku bohatly. Jedním z největších podniků v Jižní Americe byla Peruánská

61 MITCHELL, s. 132-133.

62 MITCHELL, s. 133-134.

kaučuková společnost (Peruvian Amazon Rubber Company).⁶³

Zprávy o otrockých podmínkách na plantážích se vyskytovaly již na počátku 20. století. Nejhorší situace byla údajně v oblasti Putumayo, která se nachází na hranicích mezi Peru a Brazílií. Britské ministerstvo zahraničí se o tyto zprávy zajímalo, neboť mělo podezření, že v dané oblasti jsou zotročováni také obyvatelé Barbadosu, kteří byli poddanými Jeho Veličenstva, a proto by měli být chráněni britskou vládou.⁶⁴

Oblast Putumayo, kde mělo údajně ke zvěrstvům docházet, se rozkládalo na ploše 12 000 mil čtverečních a ležela mezi řekami Putumayo a jejími přítoky Cara-Paraná a Casquetá, která je v Brazílii známa jako Japura. Nejvýchodnější bod tohoto území se nacházel asi 400 kilometrů proti proudu řeky, kde se Putumayo vlévá do Amazonky. Právě řeka Putumayo také vymezovala hranici mezi Peru a Kolumbií. Celá oblast, kterou pokrýval hustý deštný les, byla obydlena domorodci, kteří byli nuceni ke sběru kaučuku. Nejvýznamnějším obchodníkem v oblasti byl Julio Cesar Arana, který jako první založil podnik na sběr kaučuku a v roce 1907 využil spekulací na londýnské burze k tomu, aby založil Peruvian Amazon Rubber Company s počátečním kapitálem 1 000 000 liber. První zprávy o špatných podmínkách domorodců byly zveřejněny v září roku 1909 v časopise *Truth* a zasloužil se o to především americký inženýr Walter Hardenburg držený ve vězení společnosti.⁶⁵

Vzhledem ke špatným zprávám, které z oblasti Putumayo přicházely, britská vláda rozhodla o prošetření situace. Tímto úkolem pověřil Casementa ministr zahraničí Edward Grey v roce 1910. V témže roce vyrazila několikačlenná komise složená z britských odborníků a vedená právě Casementem do Amazonie, aby zjistila, jaká je skutečná situace a sepsala zprávu pro ministerstvo zahraničí.⁶⁶

63 COSTIGAN, Giovanni, *The Treason of Sir Roger Casement*, In: *The American Historical Review*, 1955, roč. 60, č. 2, s. 290-291.

64 NERAD, *Sir Roger Casement*, s. 3.

65 HARRIS, Peter James, *From the Putumayo to Connemara. Roger Casement's Amazonian Voyage of Discovery*, Sao Paulo 2006, s. 145.

66 NERAD, *Sir Roger Casement*, s. 3.

3.3. Casementova zpráva o Putumayu

V září roku 1910 přijela celá komise do peruánského města Iquitos, které bylo správním centrem oblasti Putumayo. Na tomto místě Casement s ostatními pobýval dva měsíce a podnikal výpravy do okolí, kde komise zaznamenávala své poznatky jak písemně, tak i pomocí fotografie.⁶⁷ Během výprav poznal Casement a jeho spolupracovníci situaci v oblasti řek Caraparaná a Igaraparaná, které tvoří přítoky řeky Putumayo na jejím středním toku. Na těchto místech viděli detaily teroru a mučení domorodců s mnoha ztrátami na životech. Mezi sběrači kaučuku byli především místní indiáni, mezi nimiž nejvíce bylo z kmene Huitotos. Podle Casementových odhadů se počet obyvatel v regionu snížil od roku 1900 o 30 000. Za tuto dobu bylo v oblasti Putumayo vyprodukováno asi 4 000 tun kaučuku.⁶⁸

Situace sběračů kaučuku byla opravdu velmi vážná. Systém produkce byl rychlý a i přesto, že se někteří lidé domnívali, že kaučuk bude brzy vyčerpán. Na jeho sběru pracovali muži, ženy i děti ve dne i v noci, aniž by dostali jídlo či ošacení. Kromě nelidských podmínek při práci byli navíc bičováni pro vyšší efektivitu práce. Nebyla jim poskytnuta žádná odborná lékařská péče. Nejvíce tedy umírali na následky mučení a jejich mrtvá těla byla předhozena psům, kteří patřili společnosti. Domorodci byli také velmi často kastrováni a byly jim mačetami usekávány uši, prsty, nohy a paže, za nedostatečné dodávky kaučuku. Na denním pořádku byly také různé druhy mučení jako ukřižování nebo za použití ohně a vody. Největší zřůdností tohoto systému byl fakt, že některé případy zabíjení sběračů byly konány jen pro potěšení. Například o Velikonocích stříleli dozorcí do celých skupin domorodců nebo je máčeli v petroleji a následně zapalovali. Všechny tyto hrůzy Casement popsal ve své výsledné zprávě.⁶⁹

67 Tamtéž, s. 3.

68 TAUSSIG, Michael, *Culture of Terror-Space of Death. Roger Casement's Putumayo Report and the Explanation of Torture*, In: *Comparative Studies in Society and History*, 1984, roč. 26, č. 3, s. 474.

69 TAUSSIG, s. 475.

Tato zpráva byla v lednu roku 1911 předána Britskému Ministerstvu zahraničí a následně zaslána konzulovi Velké Británie v Limě, aby peruánská vláda učinila potřebné kroky k nápravě situace. Britská vláda opakovaně apelovala na Peru, aby potrestalo viníky, jejichž jména byla také uvedena ve zprávě. Vláda v Peru slibovala, že vše napraví, ale díky jejímu nedůslednému postupu stačila většina obviněných ze země uprchnout. Britský tlak na limskou vládu se stupňoval. Ta však stále nepodnikala žádné kroky proti otrokářským společnostem a dokonce ani neučinila žádná opatření na ochranu indiánů. Na základě těchto skutečností se v červenci 1912 britská vláda rozhodla, že zprávu zveřejní a tím dostane vládu v Limě pod obrovský tlak.⁷⁰ Tento krok Velká Británie konzultovala s vládou Spojených států, jejímž zájmem bylo také potrestání viníků. Zpráva byla vydána pod názvem *Modrá kniha* (Blue Book) a obsahovala všechny Casementovy původní poznatky. Zvěrstvy, která byla v textu popisována, byl šokován celý svět. Veřejnost byla pobouřena a vlády světových mocností apelovaly na Limu. Největší dopad však měla zpráva na hlavní společnosti, které se zabývaly obchodem s kaučukem. *Peruvian Amazon Company* se rozpadla a její předáci tajně uprchli do zahraničí.⁷¹

Sám Casement se po vydání své zprávy stal opět slavným po celém světě. Byl známý jako ochránce lidských práv a dostal se na stránky světových novin. Na svých schůzkách se setkával s mnohými důležitými státníky včetně amerického prezidenta Tafta. Casement byl také britským králem Jiřím V. povýšen do rytířského stavu.⁷² Na druhou stranu, během let strávených v Africe a poté v Amazonii, se prožité skutečnosti podepsaly na Casementově zdraví, jak fyzickém, tak i psychickém. Několikrát prodělal malárii, a sužovaly ho i další zdravotní potíže. V roce 1913 proto odešel do důchodu a odjel do Irska.⁷³

70 HARDENBURG, W. E., *The Putumayo. The devil's paradise*, London 1912, s. 264-265.

71 COSTIGAN, s. 292.

72 NERAD, *Sir Roger Casement*, s. 4.

73 COSTIGAN, s. 292.

4. Casementova činnost v Irsku

4.1. Angažování v irském národním hnutí

Po návratu do Irska se Casement začal silně angažovat v irské politice i kultuře. Sám označil období, kdy přestal být vyznavačem britského kolonialismu, do let 1903-1906. V této době postupně zjišťoval, že britská vláda kdekoli ve světě je špatná a utlačuje místní obyvatele. Tento názor prosazoval stále silněji s tím, jak stoupala jeho sláva a s ní spojená osobní nezávislost na svém zaměstnavateli. Casement už zkrátka nebyl nezkušeným začátečníkem, ale znalým úředníkem a aktivistou a jeho zlost vůči Britům neustále narůstala.⁷⁴ Tento svůj názor potvrdil Casement výrokem: „*Uznával jsem imperialismus. Britská nadvláda se měla rozšiřovat za každou cenu, protože byla pro každého tím nejlepším pod sluncem. A každý, kdo bránil tomuto šíření, měl být zničen. Byl jsem na nejlepší cestě stát se skutečným imperiálním jingem.*“⁷⁵

Bojovníkem proti britské vládě se stal Casement také proto, že zjistil, jakých zvěrstev je na svých podmaněných územích schopna. Velký vliv na jeho myšlenkový přerod měla také Búrská válka a koncentrační tábory, ve kterých umíralo mnoho lidí a nejen Casement začal silně pochybovat o oprávněnosti britského počínání.⁷⁶

Zájem o irskou historii a kulturu se u Casementa projevil již v roce 1904, kdy se vrátil ze své inspekční cesty ve Svobodném státě konžském. Začal sponzorovat různé projekty zabývající se například školstvím a výukou irského jazyka na školách. Podporoval některé významné irské pedagogy, jako byli Patrick Pearse, Arthur Griffit, Alice Milligan nebo Alice Stopford Green. Sám

74 BROEKER, Galen, *Roger Casement: Background to Treason*, The Journal of Modern History, 1957, roč. 29, č. 3, s. 245.

75 NERAD, *Sir Roger Casement*, s. 4.

76 Tamtéž.

Casement se také začal učit Irsky.⁷⁷ Aktivně se také zapojil do národního hnutí, které v Irsku reprezentovala Gaelská liga. Začal také psát, především historické články, kterými se snažil Irům připomenout irské hrdiny, kteří bojovali proti britskému útlaku. Později psal i politické články, v nichž například vyzýval irské politiky, aby odešli z Westminsteru a raději vytvořili národní vládu v Irsku. Zajímavým Casementovým krokem také bylo vytvoření irského olympijského týmu, který měl být vyslán na hry v Londýně.⁷⁸

Situaci, kdy se Casementovy názory ještě více radikalizovaly, předcházely události, které je třeba vysvětlit. V roce 1913 navrhla britská liberální vláda zákon o irské samosprávě (Home Rule). Proti tomu se však postavili konzervativci a obyvatelé protestantského Ulsteru, které vedl Edward Carson. Obávali se, že díky prosazení zákona by vzrostla moc katolických Irů a Irské parlamentní strany, jejímž vůdcem byl John Redmond. Vrcholem sporů bylo vytvoření polovojenské organizace na severu Irska, která nesla název Sbor ulsterských dobrovolníků (Ulster Volunteer Force) a která hodlala zabránit irské samosprávě vojenskou silou. V reakci na dění v protestantské oblasti byl 25. listopadu 1913 v Dublinu založen Sbor irských dobrovolníků (Irish Volunteers), jehož vůdcem se stal Éoin MacNéill. V roce 1914 se již ulsterští unionisté připravovali na vojenský zásah i přesto, že jim britská vláda nabídla několik ústupků. Naopak irští nacionalisté požadovali původní slib samosprávy a Irsko se tak dostalo do situace, kdy mohla vypuknout občanská válka. V této situaci bylo pro Irské dobrovolníky nejdůležitější získat zbraně, pro případný konflikt. Tohoto úkolu se ujal právě Roger Casement. Nejprve se pokusil o spolupráci s Johnem Redmondem, ale ten odmítl. Rozhodl se proto iniciovat založení výboru pro získání zbraní. Několik jeho přátel na tuto akci také přispělo a nakonec bylo dovezeno 1500 pušek a 75 000 nábojů z Německa. Množství však bylo nedostatečné, a proto se Casement rozhodl odjet do Spojených států a získat tam další finance.⁷⁹

77 MITCHELL, s. 157.

78 NERAD, *Sir Roger Casement*, s. 5.

79 Tamtéž, s. 5-7.

4.2. Casementova cesta do Spojených států

Casement přijel do New Yorku 20. července 1914. Jeho hlavním cílem byl zisk finančních prostředků pro Irské dobrovolníky a také vyjednání spojení s Němci proti Velké Británii. Měl také myšlenky na vytvoření irské brigády z dobrovolníků, kteří jsou vězněni v Německu jako váleční zajatci. Tato brigáda by, podle Casementa, měla bojovat po boku Němců, kteří by ji financovali a vycvičili. Se všemi těmito názory chtěl Casement seznámit německé zástupce ve Spojených státech.⁸⁰

Nejprve se však sešel se zástupcem organizace Clan na Gael, kterým byl původní člen feniánského hnutí, John Devoy. Vlastenecká organizace Clan na Gael byla složena z irských přistěhovalců ve Spojených státech, kteří zde tvořili druhou nejpočetnější menšinu, hned po Němcích. Většina z těchto Irů přišla do Spojených států v důsledku hladomoru v polovině 19. století a podle sčítání obyvatel, jich na tomto území v roce 1910 žilo asi 4,5 miliónu. Jejich životní podmínky nebyly příliš dobré, ale přesto většina z nich udržovala vlastenecké vazby na zemi svého původu. Názory členů Clan na Gael byly velmi radikální, protože právě britské správa mohla za jejich současnou situaci. Irští přistěhovalci tedy nebyli zastánci irské samosprávy, ale požadovali rovnou samostatnost a vznik Irské republiky i za cenu ozbrojeného boje. Hnutí Clan na Gael se tedy stalo hlavním podporovatelem Rogera Casementa a John Devoy mu přislíbil finanční pomoc.⁸¹

První schůzka s německými představiteli proběhla brzy po Casementově příjezdu. Nejprve se sešel s vojenským atašé a kancléřem Franzem von Papenem a seznámil ho s myšlenkou vytvoření irské brigády. Von Papen Casementa vyslechl a po schůzce informoval Berlín o jejím průběhu.⁸² Důležitou schůzkou byla pro Casementa také ta, v níž se na konci srpna 1914 setkal s německým

80 NERAD, *The Irish Brigade in Germany. 1914-1918*, In: Prague Papers on the History International Relations, 2006, roč. 10, s. 182.

81 NERAD, *Sir Roger Casement*, s. 7-8.

82 NERAD, *The Irish Brigade in Germany*, s. 182-183.

velvyslancem ve Spojených státech, Johannem Heinrichem hrabětem von Bernstorff. Ten Casementa také vyslechl a slíbil, že pošle do Berlína doporučení.⁸³

Mezitím propukla naplno první světová válka a situace v Irsku se změnila. Někteří bývalí radikálové, jako například John Redmond, nabídli spolupráci Britům, od kterých za pomoc očekávali vstřícný postoj. Velká část irské veřejnosti se s tímto krokem ztotožnila, ale nacionální radikálové byli proti. Dokonce došlo i k rozštěpení Irských dobrovolníků. Hlavními myšlenkami nacionalistů bylo využít válečného konfliktu proti Velké Británii. Tento názor zastávalo i hnutí Clan na Gael. Casement se v této činnosti opět angažoval a kvůli malým finančním příspěvkům ze Spojených států, se rozhodl získat zbraně a vojenský materiál přímo od Němců.⁸⁴

4.3. Casement v Německu

Casement se tedy vydal na cestu do Berlína, kam dorazil 31. října 1914 a hned zde absolvoval několik schůzek s německými představiteli. První z nich byla s podsekretářem německého Ministerstva zahraničí, Arthurem Zimmermannem a druhá s hrabětem Georgem von Wedelem, vedoucím anglické sekce ministerstva. Oba informoval o plánu na vznik irské brigády z vězněných irských vojáků a bylo mu vyhověno.⁸⁵

Vztah Casementa k Němcům prošel poměrně dlouhým vývojem. Nejprve je nenáviděl především v době, kdy působil jako konzul v Lourenco Marques a musel řešit dodávky německých zbraní a jejich pomoc Búrům. S postupem doby, kdy se měnil Casementův pohled na imperiální britskou politiku a stával se z něj odpůrce Velké Británie, změnil i svůj vztah k Němcům. Jeho obdiv

83 NERAD, *Sir Roger Casement*, s. 10.

84 Tamtéž, s. 8.

85 NERAD, *The Irish Brigade in Germany*, s. 183.

k tomuto národu nakonec také vyústil v kolaboraci s nepřítelem Británie.⁸⁶ K podpoře Německa na válečném poli se Casement několikrát veřejně vyjádřil. Věřil také, že válka nedopadne jinak, než německým vítězstvím a to poté uzná samostatný irský stát, zbavený Britské nadvlády. Zpočátku války se tyto jeho myšlenky uskutečňovaly. Vztahy mezi Ústředními mocnostmi byly dobré a Německo navíc slíbilo podpořit případné irské povstání dodávkami vojenského materiálu a munice. V této situaci by Irové měli silnou podporu.⁸⁷ Zajímavé byly také Casementovy úvahy o Irsku jako strážci moří. Předpokládal totiž, že námořní převaha Velké Británie je založena především na Irsku, které střeží Británii od Atlantského oceánu. Snahou Němců, kteří se chtěli vyrovnat britskému námořnictvu, by tedy mělo být osvobození Irů a následný zisk volného pohybu po všech mořích.⁸⁸

Casementova snaha o vytvoření irské brigády nedopadla příliš dobře. Na pokyn pruského ministerstva války bylo shromážděno u města Limburg, nedaleko Frankfurtu nad Mohanem, asi 2500 zajatých irských vojáků. Casement k nim promluvil a seznámil je se svými plány, avšak setkal se pouze s negativním ohlasem. Nakonec se na první pokus přihlásili do irské brigády pouze dva vojáci. Důvodem bylo především to, že ne všichni vojáci měli nacionální smýšlení, jako Casement. Ten navíc zvolil k přesvědčování veřejný proslov, místo aby mluvil s vojáky jednotlivě. Druhý pokus o nábor dopadl také katastrofálně. Nakonec získala irská brigáda pouhých 55 členů.⁸⁹

Neúspěch ve svém snažení Casementa psychicky zlomil. Výsledky jeho práce nebyly výhodné ani pro německou stranu, která mu sdělila, že 55 mužů je pro jejich válečné snažení zcela bezcenných, a proto od dohodnutých podmínek ustoupili. Zároveň se zhoršily i vztahy mezi Casementem a Johnem Devoyem, který financoval jeho stále větší nároky. Casement se proto rozhodl, že odjede zpět do Spojených států, kde by mohl být prospěšnější. Avšak pro Němce byl

86 NERAD, *Sir Roger Casement*, s. 9.

87 SPINDLER, Carl, *Gun Running for Casement in the Easter Rebellion*, London 1921, s. 9.

88 NERAD, Filip, *Německé a irské separatistické hnutí. Německo-irská spolupráce do vzniku Irského svobodného státu*, Univerzita Karlova, Praha 2012.

89 NERAD, *Sir Roger Casement*, s. 12-13.

jeho transport obtížný a Devoy si nepřál jeho návrat. Casement se tak ocitl zcela izolován a bez větších finančních prostředků. Jeho frustrace ze vzniklé situace nakonec vedla k psychickému zhroucení a hospitalizaci v bavorském sanatoriu. Mezi tím v jeho rodném Irsku probíhaly přípravy na chystané povstání.⁹⁰

4.4. Přípravy Velikonočního povstání

Původně bylo povstání naplánováno na Velikonoční neděli 23. dubna 1916. Mělo začít v Dublinu a později se měly přidat i jednotlivé skupiny Irských dobrovolníků rozmístěné po celém území Irska. John Devoy zaslal žádost o dodání zbraní a munice do Berlína a ten přislíbil poslat 20 000 pušek, 10 kulometů a pět milionů nábojů. Tato pomoc byla odsouhlasena. S počtem poskytnutých zbraní však nesouhlasil Casement. Domníval se totiž, že takové množství pro úspěšné povstání nestačí a okamžitě se snažil najít způsob, jak varovat nacionalisty v Irsku před vypuknutím povstání. Nejprve vyslal člena irské brigády, který se měl pod záminkou vykládky zbraní dostat do Irska a tam rozšířit zprávu, že německá pomoc je nedostatečná. Ten však do Dublinu nikdy nedorazil a Casement už o něm nikdy neslyšel.⁹¹

Mezitím byla v německém Lubecku naložena na loď *Libau* zásilka zbraní pro irské povstání. Tato loď, jejímž kapitánem byl Karl Spindler, se vydala k irským břehům.⁹² V Německu zatím Casement dostal souhlas k odjezdu do Irska a ve Wilhelmshavenu se nalodil na ponorku U-20, která se měla u irských břehů podle plánu setkat se Spindlerovou lodí. Casement se chtěl rychle dostat do Dublinu a varovat vůdce povstání. To se však nečekaně přesunulo na pondělí, 24. dubna. Němci byli informováni o nových skutečnostech, ale nemohli se

90 NERAD, *Sir Roger Casement*, s. 13-14.

91 Tamtéž, s. 15.

92 NERAD, *The Irish Brigade in Germany*, s. 196.

stávající situaci nic dělat.⁹³ Nebylo totiž možné podat o změnách zprávu kapitánu Spindlerovi, neboť jeho loď už byla několik dní na cestě a nebyla vybavena telegrafem. Spindler proto, po dosažení irských břehů, vysílal signály na pevninu, a když mu nikdo neodpovídal, odplul na otevřené moře. Shodou okolností se nesetkal ani s Casementem, jehož ponorka měla poruchu a pasažéři museli na ostrově Helgoland přesehnout na jinou ponorku a měli několikahodinové zpoždění. Když konečně připluli na domluvené místo, nesetkali se se Spindlerovou lodí kvůli tmě a celá akce tak dopadla fiaskem.⁹⁴

Casement se dostal na břeh poté, co musel veslovat několik kilometrů na pevninu. Sám byl velmi vysílen, a proto poslal své průvodce, aby v okolí kontaktovali členy Irských dobrovolníků. Za nějakou dobu však byl na pláži Banna Strand v hrabství Kerry nalezen a zatčen policií.⁹⁵

Samotné Velikonoční povstání vypuklo na velikonoční Pondělí roku 1916. Přibližně tisíc irských nacionalistů zahájilo pochod na hlavní město Dublin a tam obsadili některá klíčová místa. Především potom budovu hlavní pošty, kde byla vyhlášena nezávislá republika jedním z vůdců povstání, kterým byl Patrick Pearse. Po třech dnech bojů, kdy bylo centrum města téměř zničeno britským dělostřelectvem, se povstalci vzdali a v následujících dnech došlo k rozsáhlému zatýkání a popravování lidí, kteří byli s povstáním spojeni.⁹⁶

Po zatčení byl Casement uvězněn v brixtonském vězení a také v Toweru. Snažil se sice tajit svou totožnost, ale brzy byl odhalen a téměř okamžitě mu byly zapomenuty jeho zásluhy z dřívějších let. Casement byl v tuto chvíli psychicky naprosto zlomený. Nemohl se především smířit s tím, že nedokázal zastavit zbytečné Velikonoční povstání a následné krveprolití a také s tím, že ztroskotaly jeho snahy o spolupráci s Německem. 26. června začalo soudní líčení, v němž byl Casement obviněn z velezrady. I přes snahy jeho obhájců, kteří se snažili dokázat, že Sir Roger nezradil Británii na území impéria, nýbrž na cizí půdě, byl

93 NERAD, *Sir Roger Casement*, s. 16.

94 NERAD, *The Irish Brigade in Germany*, s. 196-197.

95 NERAD, *Sir Roger Casement*, s. 16.

96 FERGUSON, s. 345.

nakonec vyneseno rozsudek smrti. V tu chvíli se za Casementa postavila velká skupina lidí, mezi nimiž byli významní spisovatelé, členové humanistických spolků, ale i vrcholní politici, jako například ministr zahraničí Edward Grey nebo markýz Lansdowne. Nové světlo do případu však přineslo nalezení údajných deníků (Black Diaries), které popisovaly Casementovy homosexuální praktiky v Africe a Amazonii. Kvůli těmto skutečnostem upadl v nemilost a mnoho lidí, především katolických Irů, se od něj odvrátilo. V této situaci už neměl sílu na to, aby se bránil nařčením a obviněním a pouze čekal na vykonání rozsudku.⁹⁷

Roger Casement byl popraven oběšením 3. srpna 1916 v pentonvillském vězení. Těsně před smrtí ještě stihl oficiálně konvertovat ke katolictví a vyslovit přání, že chce být pohřben v rodném Irsku. To mu však nebylo umožněno. Někteří Casementa označují jako posledního popraveného spiklence Velikonočního povstání.⁹⁸

97 NERAD, *Sir Roger Casement*, s. 18.

98 GRANT, Kevin, *Bones of Contention. Repatriation of the Remains of Roger Casement*, In: *Journal of British Studies*, 2002, roč. 41, č. 3, s. 335-336.

5. Závěr

Roger Casement po sobě zanechal velký kus práce. Na území dnešní Demokratické republiky Kongo sice po dekolonizaci proběhlo několik občanských válek, ale v období, kdy zemi vládla po zániku Svobodného státu konžského, belgická vláda, byla země poměrně rozvinutá a prosperující. V Amazonii zase, díky Casementově zprávě o násilnostech na indiánech, zkrachovalo několik velkých kaučukových společností. A v neposlední řadě se podílel na odboji Irska proti britské nadvládě, který vyvrcholil v roce 1921 vznikem samostatné Irské republiky.

Casement byl člověk, který zasvětil celý svůj život boji za práva utlačovaných. Ať už to byli domorodí obyvatelé ve Svobodném státě konžském, zneužívání belgickou správou kvůli osobním zájmům krále Leopolda II. nebo peruánští indiáni pracující za nelidských podmínek na kaučukových plantážích. Za tuto svou činnost získal Casement slávu a uznání jak od obyčejných lidí, tak od významných státníků světových velmocí. V období největší popularity, tedy po vydání zprávy o zvěrstvech v oblasti řeky Putumayo, plnil titulní stránky mnoha novin a byl dokonce vyznamenán britskými řády sv. Michaela a sv. Jiří a povýšen do šlechtického stavu. Přesto byl na sklonku života v očích většiny Britů zrádcem a kvůli své homosexuální orientaci i sexuálním deviantem.

V době, kdy Casement žil, byl pohled na homosexualitu zcela odlišný než dnes. Pro většinu lidí byl něčím nepřírozeným a zvráceným, takže když během soudního procesu policie našla v Casementově domě jeho údajné deníky, známé jako *Black Diaries*, mnoho z těch, kteří ho dříve podporovali a obdivovali, se k němu najednou obrátili zády. Přesto se za něj mnozí postavili, mimo jiné i někteří vlivní politici, spisovatelé a aktivisté té doby. Je však téměř jisté, že za konečný rozsudek smrti mohlo právě nalezení kontroverzních deníků, o jejichž pravosti se dodnes vedou diskuze. Jedna teorie říká, že dokumenty jsou falešné a britská vláda jimi chtěla pouze pošpinit Casementovo jméno a druhá zase

potvrzuje jejich pravost. Britská vláda si rezolutně stála za tím, že deníky jsou pravé, ale žádné další informace či důkazy neposkytovala, což dohady ještě zesílilo. Až kabinet Tonyho Blaira, který nechal deníky vědecky prozkoumat, přinesl přesvědčivý výsledek svědčící o pravosti deníků. I přesto se však dnes najdou lidé, kteří stále pochybují.

Spolu se sporem o autenticitě deníků probíhaly pokusy o repatriaci Casementových ostatků z Velké Británie do Irska. Zákon jasně stanovil, že odsouzcenci na smrt musí být pohřbeni v místě poprav, a proto veškeré žádosti Casementových příbuzných o převoz ostatků byly zamítnuty. V roce 1965 byl převoz těla konečně povolen. Casement však nesměl být pohřben na území dnešního Severního Irska, jak si přál, ale na půdě Irské republiky. Tedy i toto jeho přání zůstalo nevyslyšeno. Na jeho počest byl uspořádán slavnostní pohřeb na Glasnevinském hřbitově, kde odpočívá dodnes.

Kolaborantem, který zradil svou vlast, byl Casement především pro britskou veřejnost. Důkazy o jeho spolupráci s Německem během první světové války jsou nevyvratitelné, stejně jako jeho podíl na přípravách Velikonočního povstání. Přesto oba jeho záměry skončily neúspěchem. Německo neposkytlo irským rebelům dostatečnou pomoc, což vedlo ke Casementově riskantní cestě zpět do Irska, s cílem zabránit propuknutí povstání. Shodou nešťastných okolností se však k vůdcům povstání nedostal a byl místo toho zatčen britskou policií. Je tedy otázkou, zda jeho provinění byla natolik závažná, aby za ně zaplatil vlastním životem.

Roger Casement prošel v průběhu svého života mnoha názorovými zvraty. Největší obrat nastal v jeho vztahu k Velké Británii a jejímu kolonialismu, kdy zpočátku byl jeho zastáncem a cítil se být Britem a poté se stal přesvědčeným Irem bojujícím za nezávislost. S tím souvisel i jeho postoj k Německu. Nejprve odsuzoval německou agresivní politiku v době vrcholného kolonialismu a o několik let později se snažil navázat s Němci spolupráci a podporoval je v jejich válečném úsilí.

Roger Casement byl bezesporu významnou, i když v dnešní době již ne příliš známou osobností přelomu 19. a 20. století a výrazně se zapsal nejen do irských dějin. I desítky let po své smrti je stále považován za postavu kontroverzní a názory na to, zda jej považovat za hrdinu či zrádce se různí. Ať už má pravdu jedna či druhá strana, na Rogera Casementa a především jeho odkaz v boji za práva utlačovaných, by se nemělo nikdy zapomenout.

6. Seznam literatury

BROEKER, Galen, *Roger Casement. Background to Treason*, In: The Journal of Modern History, 1957, roč. 29, č. 3, s. 237-245.

CASEMENT, Roger, *Correspondence and Report from His Majesty's Consul at Boma Respecting the Administration of the Independent State of the Congo*, London 1904.

COSTIGAN, Giovanni, *The Treason of Sir Roger Casement*, In: The American Historical Review, 1955, roč. 60, č. 2, s. 283-302

FERGUSON, Niall, *Britské impérium*, Praha 2007.

FERRO, Marc, *Dějiny kolonizací*, Praha 2007.

GONDOLA, CH. Didier, *The history of Congo*, London 2002.

GRANT, Kevin, *Bones of Contention. Repatriation of the Remains of Roger Casement*, In: Journal of British Studies, 2002, roč. 41, č. 3, s. 329-353.

HARDENBURG, W. E., *The Putumayo. The devil's paradise*, London 1912.

HARRIS, Peter James, *From the Putumayo to Connemara. Roger Casement's Amazonian Voyage of Discovery*, Sao Paulo 2006.

HAWKINS, Hnut, Joseph Conrad, *Roger Casement and the Congo Reform Movement*, In: Journal of Modern Literature, 1982, roč. 9, č. 1, s. 65-80.

HOCHSCHILD, Adam, *King Leopold' s Ghost*, New York 1998.

KLÍMA, Jan, *Dějiny Afriky. Vývoj kontinentu, regionů a států*, Praha 2012.

LIPPENS, Count, *The Belgian Congo*, In: *Journal of the Royal African Society*, 1939, roč. 38, č. 153, s. 419-426.

LLOSA, Mario Vargas, *Keltův sen*, Praha 2011.

LOUIS, William Roger, *Roger Casement and the Congo*, In: *The Journal of African History*, 1964, roč. 5, č. 1, s. 99-120.

MARCHAL, Jules, *Lord Leverhulme' s Ghosts. Colonial Expoitation in the Congo*, London, New York, 2008.

MITCHELL, Angus, *Roger Casement*, London 2003.

MORGAN, Kenneth O., *Dějiny Británie*, Praha 2008.

NERAD, Filip, *Německé a irské separatistické hnutí. Německo-irská spolupráce do vzniku Irského svobodného státu*, (Disertační práce) Univerzita Karlova, Praha 2012.

NERAD, Filip, *Sir Roger Casement – muž mnoha tváří*, In: *Historický obzor*, 2007, roč. 18, č. 1-2, s. 2-19.

NERAD, Filip, *The Irish Brigade in Germany. 1914-1918*, In: *Prague Papers on the History International Relations*, 2006. roč. 10, s. 181-200.

NZONGOLA-NTALAJA, Georges, *The Congo from Leopold to Kabila. A people's History*, London, New York, 2002.

SIMBA, Martin, Kongo: Léopoldville, Praha 1966.

SPINDLER, Carl, *Gun Running for Casement in the Easter Rebellion 1916*, London 1921.

TAUSSIG, Michael, *Culture of Terror-Space of Death. Roger Casement's Putumayo Report and the Explanation of Torture*, In: *Comparative Studies in Society and History*, 1984, roč. 26, č. 3, s. 467-497.

ZÁHOŘÍK, Jan, *Cesta ke vzniku Svobodného státu konžského*, In: *Historický obzor*, 2012, roč. 23, č. 3-4, s. 82-88.

ZINS, H. S., *Joseph Conrad and British Critic of Colonialism*, *Journal of African Studies*, 1998, roč. 12, č. 1, s. 58-68.

7. Resumé

The topic of this bachelor thesis is an Irish activist and human rights defender Roger Casement. It describes his whole life, from his education and background through his first experience in British consular services to fight for Irish independence on Great Britain. Casement was, without a shadow of doubt very important and controversial figure in modern history. On one hand he helped to improve the living conditions of enslaved natives in Africa and Amazonia. On the other hand he did not hesitate to conspire with Germany against Great Britain during the First World War. The reasons, which led him to this ideological transformation are also discussed in this thesis.

Secondary theme is the development of what is today Democratic Republic of Congo and Casement's stay in Amazonia. The main focus is on the establishment of Congo Free State in 1885 and Casement's actions in Peru, in the region of Putumayo river at the turn of 19th and 20th century. At this time was his struggle for human rights the most beneficial. There are also described final years of Casement's life and his execution on 3rd August 1916 in Pentonville prison.